Začínáte...

1. Studium primární a sekundární literatury

Ujasněme si nejdříve pojmy. Co je to „primární“ a „sekundární“ literatura? Za *primární literaturu* považujeme původní a originální zdroje informací, které nás při studiu daného tématu nejvíce zajímají. Jedná se např. o *monografie*, tj. podrobné a úplné studie určitého tématu, *sborníky*, tj. periodické i neperiodické soubory kratších statí, většinou tématicky příbuzných (sborníky z konferencí, sborníky vydávané výzkumnými ústavy či vysokými školami), články z odborných vědeckých periodik a časopisů, graduační práce (habilitační, disertační, i diplomové; ty poslední ale berte s rezervou, jelikož jak praví jeden dnes již penzionovaný pedagog našeho ústavu, jsou to práce „vědeckých embryí“).

Mezi primární literaturu ale patří i firemní a patentová literatura, právní dokumenty či normy; posledním typem primární literatury jsou ústní informace, jako např. přednášky, semináře, diskuse či individuální konzultace. Tento poslední typ byste ale měli použít jen ve vyjímečných případech, protože je náročný na citaci a dokazování. Doporučuji použít až při psaní práce disertační, kdy už budete mít mnohem více zkušeností. Zatím ještě nejste ani ta embrya...

Sekundární literatura přináší pouhý zkrácený výtah z primárních pramenů, neposkytuje tedy žádné nové originální informace. Jejím účelem je podat čtenáři ucelený souhrn z primárních zdrojů poznatků a je proto cenná pro poskytnutí základní orientace v problematice. Při zpracovávání diplomové práce má jen podpůrnou roli, protože usnadňuje práci s literaturou primární.

Příkladem kvalitní sekundární literatury jsou například respektované encyklopedie jako *Encylopaedia britannica*, *Enciclopedia Espasa*, či hispanistické prestižní příručky jako *Lexikon der romanistischen Linguistik* koordinovaný Michaelem Metzeltinem nebo *Enciclopedia de Lingüística Hispánica* řízená Manuelem Alvarem. Všimněte si, že všechny tyto příklady sekundární literatury mají za sebou jednotlivce či instituci ručící za kvalitu. V případě *LRL* či *ELH* se jedná o respektované autory jako M. Metzeltin a M. Alvar, v případě *Encyklopaedia britannica* a *Enciclopedia Espasa* se pro změnu jedná o početné redakční týmy renomovaných nakladatelství.

Tím se dostávám k tzv. *terciálním zdrojům*, kterým byste se měli raději vyhnout. Jedná se o anonymní díla typu Wikipedia, tj. otevřené zdroje, kde si každý může psát víceméně co chce, a kde nikdo nenese odpovědnost za věcnou správnost údajů. Odpovědnost byste v tomto případě nesli až vy u obhajoby... Tyto zdroje můžete použít opravdu jen pro prvotní zběžnou orientaci, která by vás nasměrovala ke kvalitní sekundární a primární literatuře.

2. Co číst jako první?

V minulé kapitole jsme si řekli, že nejdříve byste si měli vytvořit předběžný seznam literatury a zajít za vedoucím práce, aby vám doporučil, od čeho začít. Zároveň ale už za vedoucím jdete ve chvíli, kdy už nejste v oboru *tabula rasa*, ale máte již něco načteno.

Z toho logicky vyplývá, že nečekáte na požehnání vedoucího, ale začínáte číst jednotlivé tituly postupně sami podle toho, jak se vám dostávají do ruky. Ideální by bylo skloubit oba přístupy. Na jedné straně nadšené živelné čtení všeho, co s tématem souvisí, ale na straně druhé není od věci naslouchat doporučením vedoucího, protože ten vám může sdělit,

které dílo je stěžejní a za přečtení stojí a naopak bez kterého díla se v klidu obejdete. Nezapomínejte, že hrajete o čas.

Pokud máte knihy a kopie doma, neváhejte a dělejte si do nich poznámky. Zaveďte si seznam symbolů, zkratek a barevných puntíků, které budou odkazovat na jednotlivé body osnovy. Myslete neustále na to, že budete muset prostudovat velké množství materiálů a na paměť se nemůžete spoléhat. Až pak začnete samotný proces psaní, tak budete v té haldě knih a kopií bez poznámek opravdu jen těžko hledat tu krásnou pasáž, co jste někde před měsícem četli a která by se vám teď tolik hodila k citaci. Dejte na dobrou radu pramenící z mé vlastní hořké zkušenosti...

Kromě poznámek je oblíbeným systémem značení zajímavých pasáží podtrhávání. Podtrhávejte v různých barvách a každé barvě přiřaďte odkazování k určité části osnovy. Tak aspoň budete vědět, co se k čemu vztahuje. Podtrhávejte však s rozmyslem. Ve chvíli, kdy máte podtrhány ¾ každé strany, tento systém ztrácí smysl.

Jak jsem již naznačil výše, myslete už i na pasáže vhodné k citaci. Správně zvolený citát dokáže textu dodat nejen argumentační váhu, ale zároveň má i nezanedbatelnou funkci estestickou a expresivní. Vhodný citát váš text „vyšperkuje“; prokážete tím i své schopnosti zacházet s literaturou.

Označujte si ale i místa obtížná, ke kterým se časem budete muset vrátit.

Předesílám, že poznámky a podtrhávání, zvláště průpiskou, děláte do kopií a knih pouze vlastních. Nebuďte prosím sobečtí a bezohlední a nečiňte tak do materiálů cizích či z knihovny.

3. Kartotéční lístky Umberta Eca

Umberto Eco ve své již citované slavné příručce *Jak napsat diplomovou práci* doporučuje, abychom si zavedli systém několika kartoték, do kterých budeme postupně doplňovat kartotéční lístky s různými typy údajů.

Již v minulém oddílu jsme naznačili, že si pro údaje vhodné k doplnění jednotlivých částí práce zavedeme sofistikovaný systém zkratek a symbolů. Zatím jsme však pracovali jen s materiály, které máme k dispozici doma, jak ve formě knih, tak ve formě fotokopií. Avšak ne všechny knihy jsou naše a ne ze všech knih si můžeme udělat fotokopie. Mám teď především na mysli tiskoviny starší než 100 let či tiskoviny, které nejsou obecně v dobrém stavu, jelikož z těch vám v knihovně nedovolí udělat fotokopie.

Umberto Eco rovněž varuje před hromaděním fotokopií coby moderní formou kapitalistické hrabivosti a hamonění. Není důvod hromadit bez rozmyslu kopie všeho, co nám přijde pod ruku. Stačí si jednotlivé pasáže pouze vypsat a zařadit do kartotéky. Vyhneme se tak chaotickému hromadění papírů, ve kterých se dříve či později stejně akorát tak ztratíme. Pokud totiž informaci nemáme dobře poznačenou a zkatalogizovanou, tak danou pasáž najdeme pouze s pomocí nahody a po zbytečně vyčerpávajícím úsilí.

Velký italský sémiotik nám místo toho radí, abychom si zavedli systém několika kartoték s lístečky řazenými podle různých kritérií. Možná se vám to v době laptopů zdá jako anachronismus, ale opravdu to funguje.

Na každý *kartoréční lístek* si uveďte co nejpřesnější bibliografiký údaj pramene, ze kterého vypisujete a zároveň si do pravého horního rohu označte, ke kterému místu práce či k jakému tématickému celku a pododdílu se odkaz vztahuje. Můžete použít váš vlastní sofistikovaný systém zkratek, barevných symbolů, apod., to už záleží na vás. Hlavně abyste se v tom vyznali.

První typ je *kartotéka tématická*. Zařadíte do ní výpisky a citáty k různým tématům a podtématům vaší práce. Poslouží vám v pozdější fázi práce jako vodítko, až si budete lámat

hlavu, kde jste to viděli tu pasáž, která odkazovala na myšlenku, kterou právě rozvíjíte a vy si ne a ne vzpomenout.

Podtypem či variantou kartotéky tématické je *kartotéka souvislostí a vztahů*. Poslouží pro budování vnitřních odkazů v textu.

Autorská kartotéka vám poslouží jako databáze typu „telefonní seznam“. Bude to přehled autorů, kteří se kdy věnovali tématu, o kterém píšete.

Kartotéka citací je něco na způsob šperkovnice, ve které chováte ty největší klenoty, kterými vyzdobíte vaši práci. Nejsou to však citáty samoúčelné. Je to databáze těch nejdůležitějších výroků a poznámek význačných autorů o tématu, kterým se zabýváte.

Kartotéka bibliografická je variací na kartotéku autorskou a má zároveň společné rysy s kartotékou tématickou.

Posledním typem je *kartotéka záznamů z četby*. Je to vlastně něco na způsob čtenářského deníku, na který si jistě vzpomínáte ze základní nebo střední školy. Do této kartotéky – Eco pro ni doporučuje používat lístky většího formátu, tj. A4 nebo A5 – si ukládáte poznámky z četby. Vždycky když přečtete nějakou knihu či článek vztahující se k vašemu tématu, okamžitě si z ní udělejte poznámky. Napište si přesný bibliografický záznam, obsah textu, připojte vaše postřehy a dojmy a nezapomeňte si i rovnou vypsat ty nejdůležitější pasáže. Nespoléhejte na paměť! Paměť je zrádná a selektivní; z článku, který jste četli před dvěma měsíci si detaily nepamatujete už po několika dnech, natož dnes.

Je jasné, že každá práce je trochu jiná, a tomu bude odpovídat i vaše kartotéka. To velice záhy zjistíte sami. Rozhodně však excerpční práci nepodceňujte. Ve chvíli, kdy budete plni zoufalství sedět uprostřed stohu rozházených kopií a nebudete vědět, co přesně hledáte a ani kde to máte hledat, už bude pozdě.

Abychom tu jen nemlátili prázdnou teoretickou slámu, vybral jsem na ukázku několik typů kartotéčních lístků Umberta Eca. První z nich je „Ukázka kartotéčního lístku s bibliografickou citací“, následuje „Kartotéční lístek pro souvislosti a vztahy“ a dále dva kartotéční lístky s citacemi. Všimněte si, že v pravém horním rohu každého lístku jsou zkratky, která odkazují na konkrétní místo v obsahu či osnově práce.

UKÁZKA KARTOTÉČNÍHO LÍSTKU
S BIBLIOGRAFICKOU CITACÍ

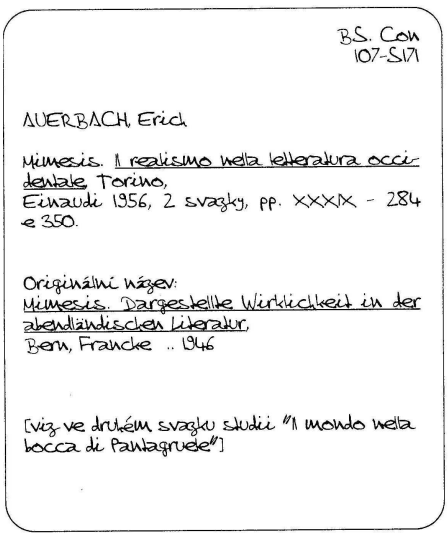

Tabulka 6
KARTOTÉČNÍ LÍSTEK PRO SOUVISLOSTI A VZTAHY

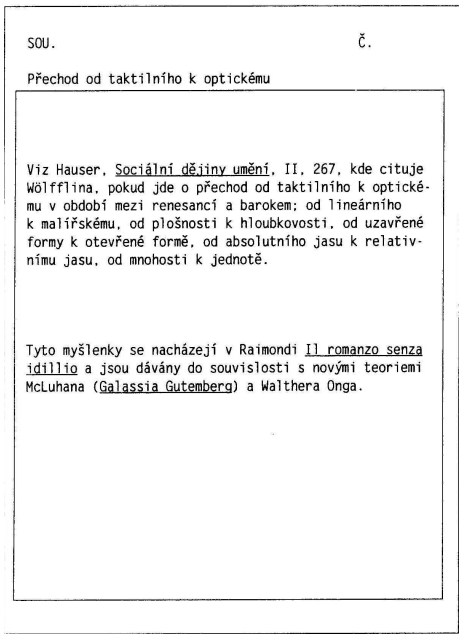

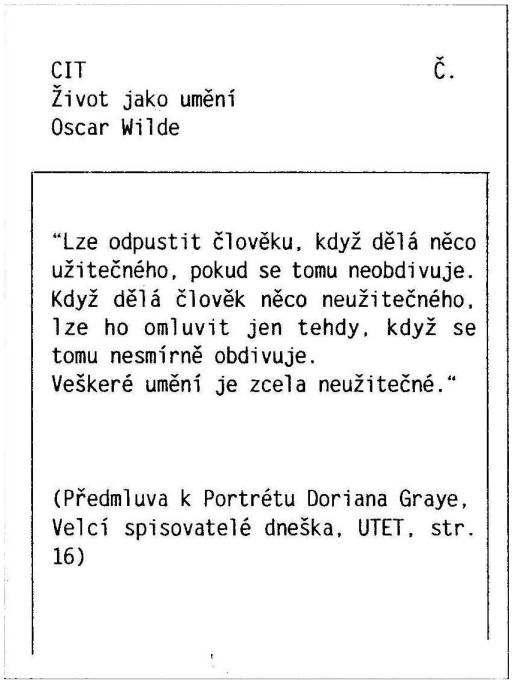

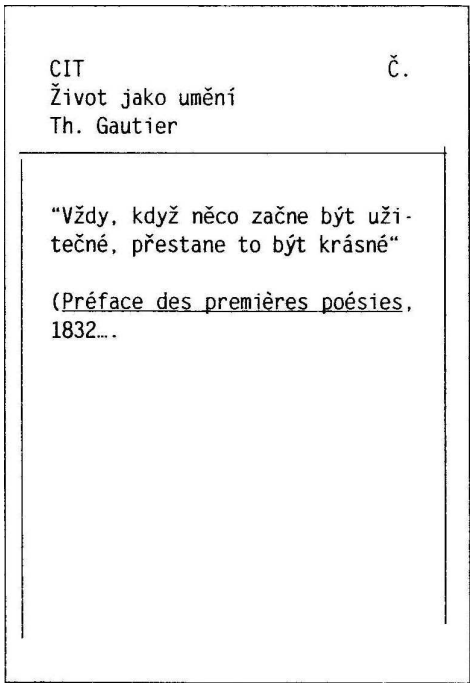

Následuje pět lístků se záznamy z četby. Všimněte si, že vždy obsahují co nejpřesnější bibliografický údaj. Je do nich zahrnut nejen obsah díla, zdůrazněny důležité a obtížné či nejasné pasáže, ale obsahuje i nejrůznější poznámky a postřehy badatele, mnohdy dosti osobního rázu a názorově velmi vyhraněné. Povšimněte si zvláště posledního lístku se záznamem z četby. Zajímavé je na něm právě to, že na něm téměř nic není. Ukázalo se totiž, že pramen k ničemu není, je pro další práci nepoužitelný a nic zajímavého nepřináší. Přesto všechno je ale třeba z něho pořídit záznam, aby autor práce věděl, že k danému textu již není nutné se vracet.

Tabulka 10 ZÁZNAM Z ČETBY

172

Maritain Jacques — Teor.symb. (v)
"Signe et symbole"
Revue Thomiste, duben 1938, s. 299.

Volá po zevrubném výzkumu této problematiky (od středověku do současnosti) a sám se hodlá věnovat: filosofické teorii znaku a úvahám o magickém znaku.
(Nemožný jako vždy! Snaží se o moderní přístup, ale bez filosofického zázemí: proto se například neodvolává na sv. Tomáše, ale na na Giovanni di San Tommaso!)
Rozvíjí teorii Giovanniho (viz moje kartička): "Signum est id quod repraesentat aliud a se potentiae cognoscenti" (Log.II,P,21,1).
"(Signum) essentialiter consistit in ordine ad signatum"
Znak však není vždy obrazem a naopak (Syn je obrazem a ne znakem Otce, výkřik je znakem a ne obrazem bolesti). Giovanni dodává:
"Ratio ergo imaginis consistit in hoc quod procedat ab alio ut a principio, et in similitudinem ejus, ut docet S. Thomas, I,35 e XCXIII" (???)
Maritain tady říká, že symbol je znak-obraz: "quelque chose de sensible signifiant un objet en raison d'une relation presupposée d'analogie" (303).
Zde mi napadá, abych ověřil sv.Tom., De Ver. VIII,5 a C.G. III,49.
Maritain pak rozvíjí úvahy o znaku formálním, účelovém, praktickém atd. a o znaku jako magickém aktu (tato část je mimořádně důkladně doložena).
Jen málo mluví o umění (ale jsou zde již zmínky o nevědomých a hlubokých kořenech umění, které budou později rozvinuty v Creative Intuition)
Pro možnou interpretaci v duchu tomismu je zajímavá následující citace: "...dans

Maritain 2

---

l'oeuvre d'art se rencontrent le signe spéculatif (l'oeuvre manifeste autre chose qu'elle) et le signe poétique (elle communique un ordre, un appel); non qu'elle soit formellement signe pratique, mais c'est un signe spéculatif qui par surabondance est virtuellement pratique: et elle-même, sans le vouloir, et à condition de ne pas le vouloir, est aussi une sorte de signe magique (elle séduit, elle ensorcelle)" (329).

173

Tabulka 11 ZÁZNAM Z ČETBY

174

Chenu, M.D. Teor.fant.obr. (s)
"Imaginatio - Note de lexicographie philosophique"
Miscellanea Mercati, Vaticano 1946, 593 s.

Různé významy termínu. Především podle sv. Augustina:
"Im. est vis aniame, quae per figuram corporearum rerum absente corpore sine exteriori sensu dignoscit" (kap. 38 onoho De spiritu et anima, jež je připsatelné dílem Isaaku di Stella, dílem Hugovi ze Sancto Victore a dalším).

V Hugově De unione corporis et spiritus (PL,227,285) se hovoří o sublimaci smyslově konkrétní skutečnosti v skutečnost srozumitelnou, a to pomocí imaginatio. Na této mystické cestě je jako formatio označováno osvícení ducha a dynamické zřetězení jednotlivých schopností a sil. Pojem imaginatio v procesu formatio se objevuje také u Bonaventury (Itinerarium): sensus, im. (= sensualitas), ratio, intellectus, intelligentia, apex mentis. Imaginatio má své místo v rámci srozumitelného, tedy předmětu toho, co je intellectus, zatímco intelligentia, zcela oproštěná od smyslově konkrétních vazeb, vyjadřuje intellectibile.

Totéž rozlišení je u Boethia. Intellegibile je konkrétní fyzický svět, zatímco intellectibile je Bůh, ideje, hylē, základní principy.
Viz Comm.in Isag.Porph., I,3) Hugo ze Sancto Victore v Didasc. shrnuje tuto pozici. Gilbert de la Porée připomíná, že imaginatio a intellectus bývají často označovány jako opinio: například Guillaume de Conches. Imago je forma, avšak ponořená do konkrétní matérie, nikoli forma čistá.

Chenu 2

A nyní se dostáváme k Tomáši!
Podobně jako pro Araby (De ver., 14,1) je pro něj imago apprehensio quidditis simplicis, quae aliō etiam nomine formatio dicitur (in I Sent., 19,5,1 ad 7). [Pak je to ale simplex apprehensio!!!] Imaginatio je ekvivalentem arabského taṣawor odvozeného ze ṣurat (obraz): ale znamená to i forma ze slovesa ṣawara (tvořit, formovat), též malovat a pojmout. [Moc důležité, prověřit!!!]
Aristotelovo νόησις se stává formatio: tvoříme sami v sobě a pro sebe představu věci. Proto též v T.Akv.: (I Sent, 8,1,9): "Primo quod cadit in imaginatione intellectus est ens"
Aristoteles pak v De Anima zavádí známou definici fantazie. Pro lidi ve středověku však fantazie znamenala sensus communis, a imaginatio byla virtus cogitativa.
Jedině Gundisalvi se pokouší říci: sensus communis = virtus imaginativa = fantasia.

[Je to prostě bordel! Vše znovu a důkladně prověřit!]

175

Tabulka 12 ZÁZNAM Z ČETBY

176

Curtius, Ernst Robert Obec.teor.
Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter, Bern, Franke 1948
zejména kap. 12, odd. 3

Velká kniha. Zatím potřebuji jen str. 228.

Snaha dokázat, že scholastikové znali funkci poezie v nejlepším slova smyslu (poezie jako objevitelka nových dimenzí pravdy). U Danta a ve 13. století je tato znalost velmi živá (zde má pravdu).
Např. u Alberta Magna je vědecká metoda (modus definitionis, divisivus, collectivus) v protikladu s básnickou metodou bible (příběhy, příměry, metafory). Modus poeticus jako nejslabší článek mezi filosofickými mody.
(Něco podobného je v T.Akv. - ověřit!)
Curtius se také odvolává na T.Akv. (I,1,9 ad 1) a na charakteristiku poezie jako nejnižší doktríny (viz kartičky).
Scholastika se prostě nikdy nezajímala o poezii, a proto nevyvinula žádnou poetiku (to platí pro scholastiku, nikoli pro středověk!) a žádnou teorii umění (to není pravda). Namáhat se zde hledáním nějaké obecné teorie literatury a výtvarného umění je proto nesmyslné a nevede k žádnému cíli.

Odsudek je zřejmý v pozn.1, str. 229: "Moderní člověk přeceňuje neuváženě umění, protože ztratil smysl pro srozumitelnou krásu, kterou vyznával neoplatonismus a středověk. Sero te amavi, Pulchritudo tam antiqua et tam nova, říká Augustin Bohu (Conf.,X,27,38). Zde se mluví o kráse, kterou estetika nezná [ano, ale otázka přítomnosti božské krásy v bytostech tohoto světa?]

Curtius 2

Mluví-li scholastika o kráse, pojímá ji jako vlastnost boží. Metafyzika krásy (viz Plotinos) a teorie umění spolu nemají nic společného" (to je pravda, ale setkávají se na neutrální půdě teorie formy!)

(Pozor, to je úplně jiná písnička než Biondolillo! Nezná některé filosofické texty, ale ví, o čem mluví. Vyvrátit, ale na úrovni, a pochválit učenost!)

177

Tabulka 13 ZÁZNAM Z ČETBY

178

Marc, A. Obec.teor.tom. - Trascen. (r)
"La méthode d'opposition en onthologie"
Revue Néoscolastique, I,1931, s. 149

Teoretický článek, obsahuje však cenné podněty.

Tomistický systém žije vlastními protiklady a rozpory.
Od počáteční ideje bytí (kde se duch a realita setkávají v poznávacím aktu, jenž čerpá ze skutečnosti, pak však vyruší jedno i druhé) k transcendentním pojmům, viděným ve vzájemných protikladech: totožnost a odlišnost, jednota a různost, nahodilost a nutnost, bytí a nebytí tvoří Jednotu. Bytí ve vztahu k inteligenci jako vnitřní zkušenosti je Pravda, ve vztahu k pravdě jako vnější žádoucnosti je Dobrota: „une notion synthétique concilie en elle ces divers aspects et révèle l'être relatif à la fois à l'intelligence et à la volonté, intérieur et extérieur à l'esprit: c'est le Beau. A la simple connaissance il ajoute la complaisance et la joie, tout comme il ajoute au bien la connaissance: il est la bonté du vrai, la vérité du bien; la splendeur de tous les transcendentaux réunis - Maritainova citace" (154).

Důkazy pak pokračují v následující vývojové linii:
Bytí: 1. Transcendentalia
2. Analogie jako vyjádření různosti v jednotě
Akt a potence (zde je velice blízko Grenetovi, nebo naopak)
Bytí a podstata

Marc 2

3.Predikamenta: bytí je v míře, v níž to říkáme, a říkáme to v míře, v níž to je.
Podstata: třídění, rozlišení atd.
Vztah
Rozpory a vztahy mezi termíny, jež si protiřečí, vedou k jednotě. Nehorázné z hlediska uvažování, navozuje však systém.

(Použít některé myšlenky o transcendentálních pojmech. Podívat se rovněž na myšlenky o radosti a uspokojení, a to pro kapitolku o estetické vizi, pro níž pulchra dicuntur quae visa placent.)

17

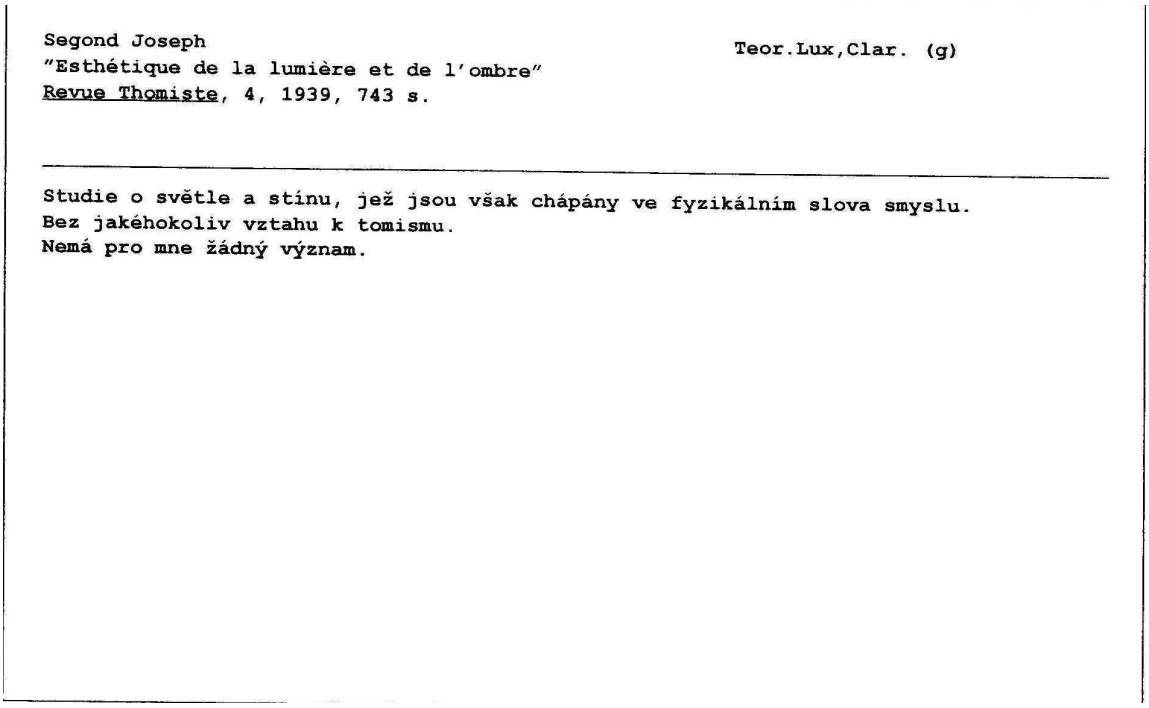

4. Shrnutí

V této kapitolce jsme si probrali různé typy literatury, se kterou budete pracovat, a obdrželi jste rady z těch nejpovolanějších míst, jak zpracovávat záznamy z četby a jak si budovat vlastní databáze bibliografických, tématických a jiných odkazů.

Já bych chtěl na tomto místě pouze apelovat na vaši důslednost a píli, protože pokud budete záznamy z četby a kartotéční lístky zanedbávat, můžete se dostat do vážných potíží. Je opravdu více než ošidné spoléhat se jen na paměť. Uvědomte si, že pro napsání 40-stránkové práce budete muset nejdříve prostudovat přibližně 400 stran z různých textů. Opravdu si myslíte, že si budete všechno pamatovat?

Z vlastní zkušenosti vím, že je to dosti obtížné až téměř nemožné...